

Dinde Reformistler (2. Bölüm)

Yayınlanma Tarihi: 12.11.2019

İslam aleminin Batı ile temasa geçmesi ile Batılı misyonerler ve şarkiyatçılar kendilerince İslam'ın zayıf noktalarını tespit etmek ve uygun yöntemler kullanarak Müslümanları da bunlara inandırmak amacıyla Müslüman alimler ile yakın temasa geçmişlerdir. Ayrıca 1800'lü yılların başından itibaren, ellerindeki maddi ve siyasi imkanları da kullanarak, yerli alimlerden büyük ölçüde istifade etmişler ve bu sayede hem İslam kültürünü daha yakından öğrenme hem de hangi yolları kullanarak kendi düşüncelerini Müslümanlara benimsetebileceklerini tespit etme imkânını elde etmişlerdir. Batlıların şarkiyat çalışmaları Müslümanlar tarafından bu dönemden itibaren tanınmaya başlamıştır.

Batının ekonomik olarak zenginleşmesine hayran kalan bazı Müslümanlar, Batı biliminin ve bilimsel yöntemlerinin üstünlüğüne inanarak, dini konular da dahil, onların eserlerini okuyup usullerini benimsemekte bir sakınca görmediler. Bunun sonucunda ortaya çıkan ıslahatçı (reformist) insanlar Batı anlayışını taklit ederek İslam'ı yorumlamaya kalktılar. Bu reformist hareketlerin tamamı Batının İslam'ı dejenere etme amacına hizmet etmiştir. Islahat, yenilik, hür düşünce ve bunlara benzer tatlı, yaldızlı sloganlar bazı kimselerin gururlarını okşar ama bunların arkasında kötü maksatlar gizlidir.

19. yüzyılda dinde reform hareketlerini ilk başlatan Cemalettin Afgani'dir. Daha sonra onun talebesi Muhammed Abduh hocasının yoluna devam etmiştir. Abduh'un talebesi Reşit Rıza da bu ıslahat hareketlerinin temel öğretisini yayınlamıştır. Afgani'nin görüşlerini önceki yorumumuzda ele almıştık. Bu yorumunuzda da Muhammed Abduh ve Reşit Rıza'nın görüşlerini ele alacağız. Önce bu kişilerin hayatlarını kısaca anlattıktan sonra, görüşlerini ifade ederek onlarla ilgili eleştiri ve reddiyelerimizi açıklayacağız.

Muhammed Abduh'un hayatı (1849 – 1905)

Muhammed Abduh Mısırlı bir Türkmen ailesindendir. Eğitimi köy okullarında tamamladıktan sonra, 1866'da Ezher'e girdi. Burada çok yönlü yetişti. Felsefe ve mantığın yanı sıra edebiyatla ilgilendi. 1871'de Mısır'a gelen Afgani'nin talebesi ve gölgesi oldu. Mısır'ın siyasi işlerine karıştı. Hidiv İsmail Paşa'nın azli için fetva verdi. Arabi Paşa'nın isyanı dolayısıyla askeri idare gelince tevkif edildi ve sonra Suriye'ye sürgün edildi. Abduh buradan Paris geçip Afgani ile buluştu. Orada beraberce Urvetü-l Vuska dergisini çıkardılar. Bu dergi Fransız Devleti'nin yardımı ile İslam ülkelerine dağıtıldı. Abduh Paris'te Batılı şarkiyatçılarla (müsteşrik) görüşmeler yaptı. Altı yıllık sürgün hayatı Tefik Paşa'nın affetmesi ile sona erdi ve Mısır'a döndü. Mısır'a döndüğünde her şey İngilizlerin elindeydi. Abduh eğitim işlerinin ıslahı için takrirler hazırlayıp Mısır'ın İngiliz valisi Lord Cromer'e sundu. Bundan sonraki bütün hayatı İngilizlerle iyi geçinerek ve onlarla yardımlaşarak geçti. Bu nedenle Abduh yabancılar tarafından çok sevilmektedir. Çünkü Abduh Müslümanlardan çok onlara hizmet etmişti ve masondu. Ezher'de masonluk ilk defa Abduh tarafından tesis edilmiştir.

Reşit Rıza' ya göre Şeyh Abduh İslam imamlarından (müçtehitlerden) biridir ve kendisine has bir mezhebi vardır. Tıpkı öbür mezhep imamları Ebu Hanife ve İmam Şafii gibi. Bununla beraber Abduh'un hacca gittiği bilinmemektedir. Hatta onun bazı talebelerinin de hacca gittikleri bilinmiyor. Ancak biliniyor ki İmam-ı Azam elli bir defa, Süfyan-ı Servi'nin de yetmiş bir defa hac ettikleri rivayet olunur.

Reşit Rıza'nın hayatı (1860 – 1935)

Reşit Rıza, Lübnan'ın Trablusşam tarafındaki Kalmun köyünde doğdu ve orada büyüdü. Eğitimine köyünde başladı. Trablus'ta bir medresede eğitim ve icazet aldı. Tasavvuf ve sülûka uygun vaaz ve irşat izni de alınca, salih rüyalar ve mukâşefe şeklinde kerametler izhar etmeye başladı. Ancak Urvetü-l Vuska dergisinin bazı sayılarını okuyunca görüşleri değişti. Afgani'yi görmesi mümkün olmasa da, onun talebesi olan Abduh ile 1898'de Mısır'da buluştu. Burada beraberce Menar dergisini çıkardılar. Bu dergi 1935 yılına kadar yayın yaptı.

Reşit Rıza şeriatla reform arasında fetva mercii olmuştur. Menar dergisinde ıslahatın prensiplerinin metodu, hedef ve maksatlarını açıklayan şerh ve yorumlar sergilendi. Rıza birçok kitap yazmış ve hocalarının görüşlerini bu kitaplarda dile getirmiştir. Bunlardan en önemlisi Menar Tefsiri'dir. Mısır'da "Davet ve İrşad Cemiyeti" kurarak burada eğitime başladı. Ancak 1. Dünya Harbi başlayınca bu eğitim kapandı.

Reşit Rıza'nın görüşleri Afgani ve Abduh'un tesirinde kalmıştır. Hepsinde de felsefi düşünce hakimdir. Onun düşüncelerinde, seleflerinin olduğu gibi kuvvetli bir Batı ilhamı vardır. Batılılarla elbirliği ile Osmanlı hilafetini gözden düşürmek ve bunu bir Arap milliyetçiliğine dönüştürmek amacı taşıyorlardı. Bu nedenle Rıza, Arap milliyetçiliği davası güden ve Osmanlı hilafetine karşı Batılı devletler ile anlaşılan birçok grubun ve cemiyetin üyesi olmuştur. 1935 yılında Kahire'de vefat eden Reşit Rıza hocası Abduh'un yanına defnolunmuştur.

Dinde Reformistlerin Görüşleri ve Reddiyeler

Dinde reform yapmak isteyenlerin görüşleri iki asırdır aynıdır ve değişmemiştir. Aşağıda açıklayacağımız Abduh ve Rıza'nın

görüşleri, bugün de aynı şekilde reformistler tarafından kullanılmaktadır. İddialar ve açıklamalar aynıdır. Bütün bunlar insanın aklına şunu getiriyor: Acaba bu reformist düşünceler iki asır boyunca aynı kaynaklardan mı beslenmektedir? Bu hareket belirli bir kaynaktan planlı bir şekilde mi yürütülmektedir? Bir evvelki yorumumuzda belirttiğimiz gibi, reformistlerin bu gayretleri boşunadır. Çünkü İslam, Allah'ın izni ve rahmetiyle tekrar yükselişe geçecek ve onu dejenere etmek isteyenler hem bu dünyada hem de ahirette yenilmiş olacaklardır.

Şimdi geelim Abduh ve Rıza'nın reformist görüşlerini ve onlara yapılan reddiyeleri açıklamaya.

Nübüvvet ve Risaletin Tanımı

Abduh'a göre: "Nebî ilmen ve amelen hak üzere yaratılmış insan diye tanımlanır. Yani duruma göre hakkı bilir, hakkı işler. Bu yaratılıştan olur, bu hususta tefekkür, düşünmeye muhtaç değildir. İlahi öğretim yolu ile olur. İşte bu kimse Adem oğullarının yaratıldığı fitrata davet üzere vazifelendirilmiş ise o, sadece bir nebî'dir, resul değildir."

Ancak nübüvvet ve risaletin fitrî (yaratılıştan) olduğunu söylemek enbiya ve resuller vakiasıyla uyuşmaz. Fıtrat insanın doğuştan gelen kabiliyetidir. İlahi talim ise vahiy, irşad ve bir lütuftur. Nübüvvet ve risalet, nebi'nin ve resul'ün ilk ve temel işidir. Bunlara fitri veya sonradan kazanılan sıfatlardır denilemez. Nübüvvet ve risalet, ancak mucize, ismet ve vahiy ile olur.

Nübüvvet ve risalet çok yüce ve âlî olan Allah'ın lütuf buyurduğu derecelerdendir. Ayrıca onlarda diğer yüksek görüşlü, akl-ı selim sahibi ve sahih yaratılışlı propagandacılarda ve Islahatçılarda bulunmayan ruhi bir mertebe vardır.

Abduh'un nebi ve resul tanımlarında tehlikeli bir tarafı vardır. Çünkü işin sonunda risalet ve nübüvvet akılla kazanılabilir bir şey oluyor. Yani marifet insani bir içgüdüyle birlikte akli bir iş oluyor. Nübüvveti akli kazanç mahsulü bir şey yahut şahsiyet üstünlüğü şeklinde anlamak bâtıldır. Bunu hiçbir ilim ve marifet ehli söylememiştir.

İnsan çalışmasıyla, gayretiyle, zühd ve riyazatıyla yüksek bir mertebeye ulaşır, fakat kendisine nebi ve resul denemez. Bu meziyetlerin sahibi hiçbir zaman bunları Allah'a izafe edemez ve Allah adına insanlara tebligatta bulunamaz.

Resul masumdur, vahiyle, mucizeyle teyit edilir, nebi de böyledir. Sadece o ikisi Allah'ın muradını ifade etme hakkına sahiptir. Aralarındaki fark ise nebi tebliğ ile emrolunmasa da kendisine bir şeriat vahyolunan insandır. Resul ise kendisine tebliğ emredilen kimsedir. Onda risalet ve nübüvvet cem olmuştur. Ona itaat ve ittiba (tabi olmak) vaciptir. Sadece nebi olan şahıs ise vahiy ona mahsustur, başkalarına geçmez.

Şeyhülislam Mustafa Sabri Bey Abduh'un bu görüşüne şöyle cevap vermektedir:

“Nübüvvet fitri bir şeyse, nebiyi nereden biliyor, yahut onun haktan başka bir şey söylemediğini, haktan başka bir iş yapmadığını nereden biliyor? Onun taliminin ilahi olduğu nereden bilinecek?... Şeyh Abduh nebi ve resule ait böyle bir tarif kabul etmekle, meydan okuma zamanında nübüvvet ve risalet ile beraber bulunması lazım gelen mucizeleri ve harikulade halleri feda etmiş oluyor...”

Eş - Şehrîstânî Nihayetü'l İkdam adlı kitabında şöyle der:

“Şüphesiz nübüvvet nebiye ait bir sıfattır. İnsanın ilimle, çalışıp kazanmakla ulaşabileceği bir mertebe, ruhi birtakım hallerle

erebileceği istidat değildir. Bilakis Allah'ın kullarından dilediklerine lütfettiği bir rahmettir.”

Hız. Peygamber (sav) kendini olgunlaştırarak Peygamberliğe ulaşmadı. Onun Hira mağarasında insanlardan uzaklaşarak uzun geceler yalnız kalması sadece bir ibadet şeklidir ki, çok az Arap aydını ruhen temizlenmek ve kemale ermek işin bu yola baş vuruyordu. Nitekim Kasas Suresi 86. ayette şöyle buyrulmaktadır:

“Sen bu kitabın sana vahiy olunacağını ummuyordun. (Bu) ancak Rabbinden bir rahmettir. O halde kâfirlere arka olma sakın.”

Kevnî (Varlıkla ilgili) Mucizeler

Reşit Rıza, Peygamberimizin kevnî mucizelerini inkar etmekte ve onları bazen “şüpheler” diye adlandırmaktadır. Hadisleri tenkit ederek onlara bazen zayıflık isnat etmekte, bazen de uydurmalıkla itham etmektedir.

Kevnî mucizeler harikulade hallerdir. Bunların Kuran'da *“Batılı yok eden Hak delilleri”* şeklindeki isimlerle adlandırıldığını ve “Hak”, “Beyyinat” denildiğini Reşit Rıza anlayamamıştır.

“Siz, Hak işin, o size gelince, (böyle) mi söylersiniz?” Bu bir sihir midir?” (Yunus, 10/77).

“Andolsun ki Biz, senden önce birçok peygamberleri kavimlerine gönderdik te, onlara apaşık mucizelerle vardılar. Onun üzerine günah işleyenlerden intikam aldık. Müminlere yardım ise bizim yanımızda bir hak oldu.” (Rum, 30/47)

Reşit Rıza, Menar dergisinde ve diğer kitaplarında Hız. Peygamberin mucizelerini inkar etmenin yanı sıra, felsefeciler, müsteşriklerin tesirinde kalarak çirkin isnatlarda bulunmuştur. şöyle yazıyor: “O kevnî acayip şeylere gelince, onlar şüphe ile

karşılanacak şeylerdir. Onların rivayeti, sıhhati ve delâleti hakkında birçok yorumlar vardır.”

Reşit Rıza, Heykel Paşa'nın “Muhammed'in Hayatı” adlı kitabını takdim ederken şunları söylemektedir: “Kevni harikalar, asrımız alimlerince delilsiz, şüpheli şeyler olarak kabul edilmektedir. Bütün geçmiş devirlerde olduğu gibi zamanımızda da mucizelere karşı çıkanlar vardır. Mucizelere akıllarını kaptıranlar hurafecilerdir...”

Musa (as) ve İsa (as) ın birtakım mucizeleri vardır ki Yahudiler ve Hristiyanlar bunlara inanırlar. Rıza ve Abduh ise Hz. Peygamber'e tek bir mucizeyi bile çok gördüler.

Mucize tabiat kanunlarının üstünde bir şeydir ki, Allah onunla peygamberlik davasında peygamberlerini teyit eder. Selef ve halefin yolu budur. Yalnız İslam filozofları özellikle İbn-i Sina ve İbn-i Rüşd mucizeyi, mucize sahibinin diğer işlerinden farklı olmayan tabii, ruhi bir işi kabul ederler. Bu anlayışla mucize kevni sünnetlerin üstünde bir amel olmaktan çıkıyor. İbn-i Sina ve diğer filozoflar mucizenin tabiatüstü olmasının keyfiyetini “görenin gözündə öyle görünüyor” şeklinde yorumladılar. Bu takdirde, Peygamberin benzerini meydana getirme hususunda meydan okumasının manası, mucize denmesinin anlamı kalmaz ve peygamberliğin doğruluğuna delâlet vasfını kaybeder.

Bunun gibi düşünenler arasındaki yaygın olan ve revaç bulan propagandaya göre, Peygamberimizin Kuran'dan başka kevni mucizesi yoktur. Bu görüş olsa olsa akıldan, dinden ve inançtan yoksun bir temel üzerine kurulmuş felsefi bir propagandaır. Maalesef bugün de aynı propagandalar yapılmaktadır. Bu propagandalar gerçek dışıdır ve dinsiz işraki (Pisagor felsefesi) propagandasıdır.

Reşit Rıza, “Meydan okumayı” mucizenin şartı sayar, bu nedenle de kevnî mucizeleri inkar eder. Ona göre Peygamberimiz sadece Kuran'la meydan okumuştur. Yalnız bazı muhakikler meydan okumayı şart koşmamışlar ve kitaplarında Resullullah'ın Kuran'dan başka birçok mucizeleri olduğunu açıklıkla ifade etmişlerdir.

Kuran'da ifade edilmelerine rağmen harikulade kevnî mucizeleri inkar eden kimsenin durumu nedir? Kuran bize “İsra” ve “Ayın ikiye ayrılması” mucizesini haber veriyor. Reşit Rıza Mirac mucizesine karşı çıkmamakta, fakat ayın ikiye ayrılması ile ilgili yetmiş kadar rivayeti ve ravileri dikkate almadan inkar etmektedir. Oysa bu olayın doğru olduğunu birçok İslam alimi sahih rivayetlere dayanarak doğrulamışlardır.

Üstad Mahmut Yasin ile Üstad Muhammed Zehran, Rıza'ya kuvvetli bir reddiye yazmışlar ve ayın ikiye ayrılmasını, Mekke'de hicretten evvel vuku bulduğunu, Kuran'ın bunu haber verdiğini, sünnetin de onu teyit ettiğini ispat etmişlerdir. Kuran hadiseyi mazi sigarasıyla (dili geçmiş zaman) ifade eder ki bu, onun vuku bulduğunu ispat eder. Sonra onu “ayet” olarak zikreder. Kamer suresi 2. ayette şöyle buyrulmaktadır:

“Onlar (Kureyş kafirleri) bir mucize görseller, hemen yüz çevirirler ve “süregelen bir büyüdür” derler.”

Ay ikiye ayrılıp tekrar birleştikten sonra ne oldu? Kafirlerin bu konuda tek bir haberleri bile yoktur. Eğer bu olay fiilen meydana gelmeseydi elbette çirkin laflar ederlerdi. Görüyoruz ki, “o sürekli bir sihirdir” demişlerdir.

20 Temmuz 1969 günü Amerikalı astronot Neil Armstrong aya ayak basan ilk insan olarak tarihe geçti. Armstrong dönüşünde yaptığı basın toplantısında, aya yaklaşırken, onun yüzeyinde yukarıdan aşağıya doğru bir kırık çizgiyi gördüğünü ve bu kırık

Çizgilerin onun iki parçaya ayrılan ve sonra tekrar birleştirilen bir elmaya benzediğini söyledi. Bu ifadeler birkaç gün gazetelerde haber olarak geçti. Ancak, bu haber ve bununla ilgili resimler Nasa tarafından yayınlanmadı. Armstrong'un bu tespiti ayın ikiye ayrılması mucizesinin bir ispatıdır. Batılı bunu bilmesine rağmen insanlar uyanmasın diye bu hususla ilgili resimler yayınlanmamıştır.

şeyhülislam Mustafa Sabri Efendi kevni mucize hakkında şunları söylemektedir: “Sözün hlasası, Peygamberimizi ehl-i kitabın yaptığı gibi diğer peygamberlerden aşağıda görmek, mucizelerini diğer peygamberlerin mucizelerinin altında tutmak çok tehlikeli bir yoldur. *“Peygamber arasında fark gzetmeyiz.”* (Bakara, 2/285) buyuran Kuran mesleğine muhaliftir.”

Reşit Rıza'nın hocası olan Abduh da mucizelere inanmamaktadır. Bu nedenle iki zayıf hadise dayanarak, Fil suresinde bahsedilen Ebabil kuşlarının sivrisinek, attıkları taşları da mikrop diye tefsir etmiştir. Abduh bu zayıf iki hadisi ittifakla doğru kabul edilmiştir diyerek hata yapmaktadır.

Abduh, mucizeyi inkar hususunda şu fikrin peşindedir: Avrupalılara İslam'ı sevdirmek! Ona göre Avrupalılar mucizelere inanmazlar. İslam'da ise mucizelere yer verilmektedir. O halde bu mucizecilik onun nazarında İslam'ın alnına sürülmüş bir lekedir. Onu ne suretle olursa olsun silip temizlemelidir. Peygambere mucize olarak Kuran yeter!

Heyhat! Nasıl bir İslam'ı inkar ediş! İnsan bu düşüncelerle İslam inancının dışında kalır ve kafir olur.

Osmanlı Düşmanlığı

Reşit Rıza'ya göre: "İslam'ın maddesi Arap, Arabın ruhu da İslam'dır. İslam'ın en kritik döneminde onu yayma vazifesini üstlenmişti. Şimdi artık Arab'a dönmekten, ikinci kez İslam alemini Arap çerçevesinde toplamaktan başka çare yoktur."

Burada kastedilen Osmanlı saltanatının bertaraf edilmesidir. Reşit Rıza'ya göre İslam'ın dünyada geri kalışının sebebi Osmanlı Devleti ve onun yöneticileridir. Rıza bu görüşünü şöyle ifade etmektedir:

- 1) Osmanlı Hilafeti içindeki tefrika: tebaanın üçte ikisini teşkil ettiği halde Araplara hiçbir tercih hakkı ve üstünlüğün tanınmaması,
- 2) Sorunsuz politika ile ilme itibarın sadece bazı yetkililerin şahsi lütfuna bırakılması,
- 3) Cehalet ve ümitsizliğin kör bir kadercilik doğurduğu ve çalışmayı bırakıp zahitlik ile gün geçirmeye yönelmek.

Bu iddiaların ne kadar yersiz olduğunu Osmanlı Tarihini bilenler takdir ederler. Fakat Rıza bunları iddia ederken Avrupalılar Osmanlı - Arap ihtilafından yararlanarak, Osmanlı idaresindeki Arap topraklarını paylaşmayı planlayıp uyguladılar. Örneğin İtalya 1913 yılında Trablusgarp'ı işgal etti. Arkasından Irak, Ürdün, Suriye, Lübnan ardı ardına işgal edildi.

Abduh'un Osmanlı hilafeti ile arası açıktı. Çünkü hocası Afgani'yi Osmanlılar İstanbul'da göz altında tuttular ve faaliyetlerine müsaade etmediler. Bu nedenle Abduh'ın tek gayesi ve planı Osmanlı hilafetini Arap hilafetine dönüştürmek ve bunun için çaba sarf etmektir. Abduh'un yakın dostu olan İngiliz şair ve seyyar Wilfrid (Scawen Blunt), Arap hilafeti fitnesini karıştıran bir İngiliz ajanıydı. Ancak bu sıralarda Abduh vefat etti ve bütün yük Reşit Rıza'ya kaldı. O da, Arap milliyetçiliği davasını gütmüştür. Osmanlı hilafetine karşı Batılı devletlerle anlaşmıştır.

Arap Milliyetçiliğinin Sonuçları

Mısır Hidivi İsmail Paşa'nın gayretiyle ve Fransa'nın yardımıyla 1869 da Süveyş kanalı açıldı. Bunun üzerine ekonomik değeri artan Mısır, 1882 de İngilizler tarafından işgal edildi. Abduh ve Rıza İngiliz yönetimi ile anlaşma içindeydiler. İngilizler gerçek İslam'ın sapıtırılması için Mısır'da ve diğer Arap bölgelerinde misyonierleri olan müsteşrikler vasıtasıyla faaliyette bulundular. Bu müsteşrikler Batı anlayışı ile Kuran ayetlerini ve hadisleri yorumlarken, akıl ve deney anlayışını bu yorumlarına sokmuşlardır. Felsefi görüşler bu şekilde İslam inancı içine zerk edilmeye çalışılmıştır. Abduh ve Rıza'nın da bu ortamdan etkilenmeleri muhakkaktır. Çünkü aksini söyleseler İngiliz idaresi ile iyi geçinemezlerdi. Bu nedenle bu reformistler, İslam ile ilgili görüşlerini felsefe ve akılcı görüşlerin çizgisine çekmişler ve geleneksel İslam ve ehl-i sünnet alimlerinin yorumlarını dejenere etmeye çalışmışlardır.

Ancak İngilizlerin 1. Dünya Harbi'nde Ortadoğu'yu ve Hicaz'ı ele geçirmeleri ile Arapların esaret devri başlamıştır. Gerek ekonomik ve gerekse kültürel olarak Arap halkı sömürülmüş ve imanı dejenere edilmeye çalışılmıştır. İngilizlerin propagandasını yaptığı Arap milliyetçiliği, Araplara önce cazip görünse de sonradan kendilerinin Osmanlı Devleti'nden ayrılmalarıyla bir çözölme ve çökmeye doğru götürmüştür. Abduh ve Rıza'yı da etkileyen Arap milliyetçiliği fikri onlar tarafından da müdafaa edilmiştir. Ancak bugüne kadar geçen zamanda Arap halkı hiçbir zaman huzur ve refah bulamamıştır. Bunda Abduh ve Rıza gibi dinde reformistlerin büyük vebali bulunmaktadır.

Hz. İsa (as) ın Tekrar İnişı

Hz. İsa (as) ın, Kuran ayetleri ile ve sahih hadislerle sabit olan diri haldeyken semaya kaldırılması ve kıyamete yakın bir zamanda yeryüzüne indirilmesi meselesinde, nasslara gerçekte bağdaşmayan manalar vererek, bunun inkar edilmesi konusunda Abduh ve Rıza aynı yoldadır.

Rıza'nın hadisin rivayet ve dirayet dalında geniş malumatı olmasına ve - ayetlerin dışında - İsa'nın semaya kaldırıldığını ifade eden yetmiş kadar da hadis bulunmasına rağmen, bunları bir kalemde reddetmiş ve onun tekrar yeryüzüne indirileceğini aklın kabul etmeyeceğini iddia etmiştir.

Bu, “Ancak hissi deneylerle ispatı mümkün olan şeyler kabul edilir...” kanunu üzerinde kurulmuş maddeci yeni ilmi anlayışın maruz kaldığı bir musibettir. Diğer taraftan ise Selef ve Halef bütün Müslümanlar Hz. İsa'nın göğe kaldırıldığını ifade eden ayetlere, yeryüzüne tekrar indirileceğini ifade eden hadislere, tecrübeye dayanmasa bile inanırlar.

Hz. İsa'nın sema'ya kaldırıldığı Kuran'da şöyle ifade edilir:

“Fakat Allah onu kendisine yükseltmiştir.” (Nisa,4/158)

“Ve seni kendime kaldıracağım.” (Al-i İmran, 3/55)

Ebu Hureyre (ra) nin bu konudaki rivayet ettiği hadis Buhari ve Müslim de şöyle ifade edilmektedir:

“Ruhumun yed-i kudretinde olan Allah'a yemin ederim ki, Meryem'in oğlu İsa bir hakem, bir adil olarak aranızda inecek, putları kıracak, domuzları öldürecek, cizyeyi kaldıracaktır. Mal o kadar bollaşacak ki kimse ona dönüp de bakmayacaktır. O vakitte bir secde, dünya ve dünyadakilerden daha hayırlı olacaktır.”

Rıza Menar tefsirinde yazdıklarında şöyle diyor: “Yukarıya kaldırılma ruhun kaldırılması olarak anlaşılır. Ancak şahsa hitap edip de ruhunun murad olunması yeni bir şey değildir. Çünkü ruh insanın hakikatidir. Ceset elbise gibidir, artar, eksilir, değişir, asıl insan ruhudur...”

Hiçbir müfessirin tefsirinde böyle bir yorum yoktur. Olsa olsa bu tefsir değil felsefi bir yorumdur.

İsa (as)’ın halen diri olduğuna şer'an inanmak zorundayız. Yine inanmak zorundayız ki, o kıyamete yakın bir zamanda inerek Peygamber Efendimizin şeriatı ile amel edecek ve Allah yolunda mücadele edecektir. Bu konuda Resullullah efendimizden tevatür derecesinde hadisler vardır. Bunları inkar etmek mümkün mü? Bunda şüpheye düşen icma-i ümmetle kafir olur. Çünkü, hiç kimse bu görüşe muhalefet etmemiştir. Ancak felsefeciler ve dinsizler inkar etmiştir.

Faiz

Reşit Rıza, Darü'l – Ülûm' da faiz hakkında bir konferans verdiğini ve gizli yoldan onu müdafaa ettiğini görüyoruz. Gerçi bu konferansın baş tarafları güzel, parlak cümleler ve tabirler ihtiva ediyor, fakat biraz sonra onun doğru olmayan tespitler yaptığına şahit oluyoruz. Rıza faizi ikiye ayırıyor: Celî (açık) ve Hafî (gizli). Birinci nevi üzerinde ısrarla duruyor ve ona haram diyor. İkinci nevi hakkında ise bir takım şüpheler uyandırarak haram olmadığını söylemek istiyor. Sonra da alimlerden onu yeniden düşünerek tahlilini ve onunla muamelenin durumu hakkında icmâ'a varmalarını istiyor.

Rıza, birçok yerde riba ayetinin mücmel (özet) olduğunu açıklamaktadır. Ayrıca bunda ittifak olduğunu naklediyor. Oysa

hakikat bunun tersidir. Müfessirler ve usulcüler ifadelerinde riba ayetinin umumi olduğunu ispat ediyorlar.

İbni Arabi Hazretleri de bu konuda şöyle diyor: “Her türlü ribayı haram kılma hususunda   mm (genel) midir, mücmel midir, ihtilaf etmişlerdir. Ayette ona ait bir açıklama yoktur. Sahih olan onun umumi olmasıdır.”

Teve   l ve   faat

Rıza'ya göre, bir Veli'yi ziyaret etmek veya ona teve   l etmek (vesile kılmak)   rktir. Ona göre bunu yapan o veliye ibadet etmiş sayılır. Ancak bu iddia gerçeği yansıtmaz. Çünkü insanların bir veliyi vesile kılmaları ona ibadet etmeleri demek değildir. Çünkü Müslümanlar yalnız Allah'a ibadet ettikleri bilincindedirler. Onlar Veli'nin ilah olmadığını bilirler. Ancak veliler Allah'a kendilerinden daha yakındır. Allah'a dua ederek o yüce zatların   refine onların ihtiyaçlarını kar ılamasını isterler. Bu ise   rk ve küfür değildir.

Reformistler aynı   kilde Peygamber’den de   faat istemeyi   rk kabul ederler ve onun putperestlik olarak değerlendirirler. Bu da son derece anlamsızdır. Bu sözler, dört ehl-i sünnet mezhebin ehlinin hiçbirinden duyulmamıştır. Ayrıca bu konuda kutsi hadisler de mevcuttur. Resullullah'ın bildirdiğine göre Hz. Adem Cennetten yeryüzüne indirilince tövbe etmiş ve Allah'tan şöyle af dilemi tir: “Ya Rab! Beni, benim evladım olan Habib'in Hazreti Muhammed hürmetine affet.” Bunun  zerine Allah Te    Hazreti Adem'i affetmi  ve şöyle buyurmuştur: “Ya Adem! yalnız seni değil eğer bütün evlatlarının affını Habibim hürmetine isteseydin, yine hepsini affederdim.”

Bir vasıta ile Allah'a yaklaşan hiç kimse, Peygamber’in veya Veli'nin onun ihtiya ını kar ılayacağını inanmaz. İnanır ki

ihtiyaçları gidermek Allah'ın elindedir. Selef ve halef bütün Müslümanların görüşü budur.

Rıza birçok yerde tevessle ibadet diyor. Bu kelimedede ibadet anlamı yoktur ve tevhide aykırı bir Şey değildir. Evrende her Şey sebepler ve msebbibler (sebeplere olan) kanunu üzerine kurulmuştur. Kıyamet gününde Őefaattir. Hz. Ömer'in Şu sözü o zaman hata mıydı? “Biz sana Peygamberin amcası Abbas ile tevessül ediyoruz, Yarabbi!”

Reformistlerin görüşleri bu sebepler, münasebetler, vesileler, vasıtalar kapısını kapatan bir görüştür ve bu evvelinden ahırına kadar Şu alemler manzumesinin dayandığı ilahi sünnete muhaliftir.

Akli İlimlerin ncelenmesi

Abduh nazarında akıl kutsaldır, vahiy ile at başı yrr. Aklın da vahyin de hedefi insanlara hayat yolunu çizmektir. Gerektiğinde akıl vahyin yerini alır. Bu tavrıyla Abduh, katıksız bir mutezilidir.

Abduh, Kuran tefsirindeki metodunda, rey ve akla dayalı tefsiri, nakil ve esere dayalı tefsire tercih ettiği açıktır. Aynı yöntemi Rıza da uyguladı. Buna göre Menan tefsiri kesin olarak merduddur.

Bu tevil tarzı ve akli zorlayarak, satırların altında mana aramalar ve ille de her Őeyi müspet ilim denilen deneylere bağlayıp, maddeci zihniyetle izah müsteşrik tabiatıdır. Reformistler gayrimüslimleri, yani maddecileri bu tevillerle İslam'a ısındıracağını iddia etmektedirler.

Bu metot ve tavır maddeci Batının, Reşit Rıza ve ıslahatçı ekolünü aşılayıp kabul ettirdikleri duyumsal bir metottur ki, vahyi bir tarafa itmekten ibarettir. Bu iddia ve yorum Kuran'ın açık ve kesin

ifadesine karşı çıkmaktır. Çünkü bunlar, teville yol bırakmayacak şekilde açıktır.

Abduh, Batıda gördüğü gelişmeyi memleketinde de görmek emeliyle bir fikir hareketi oluşturmaya çalışmıştır. Dini hakikatlerle müspet bilimin sonuçlarını uyuşturmaya çalışmıştır. Batının gelişmesini ve kalkınmasını bir örnek olarak ileri sürer. Batının modern düşüncelerinin uygun olduğunu göstermek ve zihinlere yaklaştırmak için bazı dini hakikatleri yeni bir kisve ile aslından çarpıtarak açıklamaya çalıştı. Ancak bu davranışa şu eleştiriler yapılmıştır:

“İslam dininin bir takım ahkâmı vardır ki bunlar kati olarak sübut bulmuş (sabit olmuş) şeylerdir. Bunların haklarındaki nasslar değişmez. Lisan kaidelerinin usul-i fıkha göre tahlil edilerek, bunlardan maksut olan manaların nelerden ibaret olduğu katiyetle ortadadır. Artık bu hususlarda içtihadı imkan yoktur. Eğer beşeriyetin faydalı faydasız ve hakiki ihtiyaçlarından doğsun doğmasın her yeni harekete uymasını temin için bu gibi dini nasslarla oynanır, muayyen bir dinin mahiyeti, esasları ortadan kalkmış olur ki onun hükümlerinden eser kalmaz.

Örneğin kevni mucize olan bir olay herkesçe kabul edilsin diye tabii bir olay gibi göstermeye çalışmak hiçbir şekilde takip edilen gayeye hizmet etmez. Çünkü harikulade şeylerin oluşmasına bütün dinlerin erbabı itikat eder. Onlara karşı bir mucizenin mahiyetini adi bir olay gibi tasvir etmek yanlıştır. Zaten bu mucizeleri semavi kitaplar o kadar açık ve tevil götürmez şekilde beyan etmektedir ki, bu konudaki tevilin hiçbir kıymeti olmaz.”

Mustafa Sabri Bey, Mevkifu'l – Akli ve'l - İlmi adlı eserinde şunları söylüyor:

“Şeyh Muhabbet Abduh’a nispet edilen islahi kalkınmaya gelince hülâsası şudur: Abduh, Ezher’i din üzerinde donup kaldığı için harekete geçirmiş ve Ezherlilerin çoğunu hatvelerce (adım adım) dinsizliğe yaklaştırmış ama dinsizleri bir adım bile dine yaklaştırmamıştır. Şeyhi Cemaleddin Afgani vasıtasıyla Ezher’e masonluğa sokan odur. Nitekim Mısır’da kadınların açılıp saçılmaya terviç (özendirme) hususunda Kasım Emin’i teşvik eden de odur.”

Menar Tefsirinin Eleştirilmesi

Menar tefsiri Reşit Rıza tarafından yazılmıştır. Bazı bakımlardan eleştirilere maruz kalmıştır. Biz aşağıda bunların bazılarını ele alacağız.

Tefsirde bıktırıcı uzunlukta not düşmeler mevcuttur. Ki bunlar müstakil konulara benziyor. Geniş boşlukların bulunması tefsirin güzelliğine bir engel oluşturuyor.

Tefsirde bir mezhep taassubu olduğu fark ediliyor. Cumhur-u Fukahaya ağır ithamlarda bulunmaktadır. Örneğin teyemmüm ile ilgili ayeti yorumlarken, bu ayeti ümmete muhalif olarak, sanki kendisine gelinceye kadar kimsenin bu konuyu anlamadığını iddia ederek, Cumhur-u Fukaha’nın gaflet içinde olduğuna şaşırdığını ifade etmektedir. Ona göre “Yanında su olsa ve onu kullanmasına mani bir sebep olmasa bile - misafir olmasından başka - misafirin teyemmüm etmesi caizdir.” demiştir. Halbuki ayet açıktır: “*Su bulamazsanız teyemmüm edin.*” (Nisa, 4/43). Reşit Rıza tefsirinde şiddet göstererek ihtilaf meselesini iman ve küfür derecesine vardırmaktadır.

Tefsirini yazmakta acelecilik göstermiştir. Kuran tefsirini yazarken acele etmek, tashihine önem vermemek caiz değildir. Fakat Rıza

şöyle diyor: “işte dar bir zamanda tefsiri yazıyorum. Okumadan, yeniden gözden geçirmeden matbaaya veriyoruz. Ve icabında o konuya ait yazım, işimiz tamam olmadan tab olunuyor. Nitekim bundan önce bir bütün halinde tashihini yapamadığımız bazı bölümler tab olundu.” Bu, güzel ve ciddi bir tefsir yazma yöntemi değildir. Bu şekilde acele yapılan işlerde hata payı vardır. Bu hatalar insanı yanlışla sürükleyebilir. Bu ise büyük bir vebaldir

Tefsirin telifinde sebatsızlık gösterilmiştir. Tefsirin bazı yerleri birkaç defa ele alınmış ve değişikliklere uğratılmıştır. Bu Rıza'nın bir yazım disiplini içinde olmadığını göstermektedir. Çünkü yayınlanmış ve sonra değiştirilmiş nüshalar arasında büyük farklar vardır. Bunlar okuyucuyu tedirgin eder.

Reşit Rıza tefsirin büyük bir bölümünün Abduh'a ait olduğunu söylemektedir. Ancak öyle ilaveler ve yorumlar var ki, okuyucu onların Abduh'a nispet edilmesinden tedirgin olur. Ancak bu olayın içinde olan bazı şahıslar şöyle demektedir: “Reşit Rıza'nın üstadı Şeyh Muhammed Abduh'a nispet ettiği tefsirin rivayetinde mübalağa vardır... Reşit Rıza'nın nispet ettiği gibi, Fatıha'dan Nisa Suresi ayetlerine kadar olan Kuran ayetlerini Üstadın tefsir ettiğini söyleyemem.”

Fransız Kanunlarıyla Hükmetmek

Abduh, Mısır'daki İstinaf Mahkemesinin Müsteşarlığının kabul etmişti. Ancak bu vazife Ezher ulemasının bazılarına teklif edilmiş, fakat onlar kabul etmemişlerdi. Çünkü İstinaf mahkemeleri Fransız kanunlarına göre hüküm veriyordu. Abduh Mısır Müftüsü olunca bu Müsteşarlığı da kabul etti. Bu bir çelişkidir. Çünkü Ezher'de şeriatı anlatan Abduh, orada Fransız kanunu ile hükmetmektedir.

Bu konuda Mustafa Sabri Bey şöyle söylüyor: “Şeriat kanunu ile Fransız kanununu bir araya getirerek, ikisi ile de amel etmeye onun içtihadı müsaade etmiştir. Ancak bu din ve ilim namına, fazilet, adalet ve emanet namına zulümdür ve haramdır.”

Kadir Gecesinde Şerefini İnkâr Etmek

Abduh, Kadir gecesinin hiçbir kıymet ve şerefi haiz olmadığına kanidir. Ona bin ayda bulunmayan Şeref ve Hayrı, Kuran'ın o gecede inmesinin verdiğini iddia etmiştir. Bu konudaki Buhari hadisine de zayıf ve uydurma damgasını vurmuştur.

Kadir Gecesi'nin bin aydan daha hayırlı olduğu, her sene Kadir gecesinin gizlenmiş olarak mevcut olduğu hususunda bütün İslam uleması hemfikirdir. Bununla ilgili birçok ayet ve hadis vardır. Buna inanmayan Abduh üstadı Afgani'ye yolladığı mektupta şunu söylüyor: “Biz şimdi senin doğru yolunun üzerindeyiz. Dinin başı ancak dinin kılıcı ile kesilir...”

Bu ifadelerin zahiri manası küfür kokmuyor mu?

Sihir

Reşit Rıza sihiri inkar etmektedir. Ona göre sihir hayalden ibaret olup gerçekte bir ilgisi yoktur. Bu nedenle Felak suresinin tefsirini yaparken sihri başka türlü anlatarak şöyle der: “Burada onlarla murat sevgi bağlarını kesen koğucular, koğuculuk alevini tutuşturanlar, teşvik edenler...”. “Sihrin hakikati yoktur” sözü ile de Mutezile mezhebinin görüşüne meyil etmektedir.

Reformistler senet ve rivayet yönünden sahih olduklarını bildikleri halde, Buhari'deki sahih hadisleri inkara varan biçimde sihiri inkar etmektedirler. Ve hatta daha ileri giderek şöyle derler: “Sihirbazın

yaptığı şeyleri mümkün görüyorlar. Fakat bundan daha korkuncu şu ki, Peygamber Efendimize sihir yapıldığına ve sihrin ona tesir ettiğine inanırlar. Bu gibi haberler lüzumsuz ve değersiz şeylerle uğraşan dinsizlerin uydurmasıdır.”

Melekler, Şeytan ve Cinler

Abduh, melekleri tabiat kuvveti, şeytanı yeryüzüne yayılmış şer kuvvetleri, cinleri ise zararlı mikroplardır diye ifade eder. Rıza da üstadı ile aynı görüştedir. Hatta bu görüşü benimsemeyi reddeden bir dini nassın olmadığını iddia etmektedir.

Bu görüşler İslam inancı ile tamamen zıt şeylerdir. Ayetlerde ve hadislerde bu kavramlar açık bir şekilde anlatılmaktadır. Fakat reformistler, her konuda olduğu gibi bu konuda da saptırma ve dejenere çabası içindedirler.

Yorum ve Eleştirileriniz için: <mailto:oryanmh@gmail.com>

[Ana Sayfa](#)

[Yorumlar](#)

